

LAAGGELETTERDHEID IN DEN HAAG

Gemeente Den Haag

Uitgevoerd door:

CINOP Advies

Etil

Kohnstamm Instituut

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Maastricht University

DEZE FACTSHEETRAPPORTAGE IS ONTWIKKELD IN OPDRACHT VAN DE GEMEENTE DEN HAAG.

INHOUDSOPGAVE

	PAGINA
INHOUDSOPGAVE	2
NATIONALE FEITEN EN CIJFERS OVER LAAGGELETTERDHEID	3
LAAGGELETTERDHEID IN DE GEMEENTE	4
LAAGGELETTERDHEID IN DE STADSDELEN VAN DEN HAAG	5
REGIONALE FACTOREN IN LAAGGELETTERDHEID	6
LAAGGELETTERDHEID EN DE ARBEIDSMARKT	8
NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN ZONDER STARTKWALIFICATIE EN UITKERINGSGERECHTIGDEN	9

NATIONALE FEITEN EN CIJFERS OVER LAAGGELETTERDHEID

Wat is laaggeletterdheid?

Laaggeletterdheid is een moeilijk begrip, want wanneer is iemand laaggeletterd en wanneer juist niet? Een definitie van laaggeletterdheid is als volgt: Laaggeletterdheid houdt in dat mensen moeite hebben met lezen, schrijven, en/of het gebruiken van schriftelijke en digitale informatie waardoor ze onvoldoende in staat zijn om zelfstandig te functioneren in de maatschappij, de eigen doelen te realiseren en zichzelf te ontplooien." Iemand is laaggeletterd met het taalniveau 1F (het niveau waarmee een kind de basisschool hoort te verlaten) of lager. Laaggeletterdheid is niet hetzelfde als analfabetisme, waarbij het gaat om mensen die helemaal niet kunnen lezen en schrijven. Vanaf 15 jarige leeftijd kunnen we spreken van laaggeletterdheid. Laaggeletterdheid kan ook voor die leeftijd ontstaan. Ook kan er sprake zijn van afname van lees- en schrijfvaardigheden op oudere leeftijd, waardoor iemand met een hogere opleiding op latere leeftijd laaggeletterd kan worden.

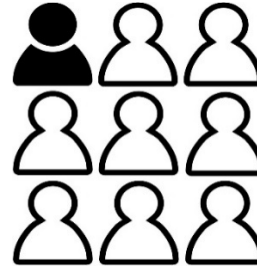
Laaggeletterdheid wordt gemeten in het PIAAC-onderzoek. Dit is een internationaal onderzoek dat in 24 landen, waaronder ook Nederland, is gehouden om de competenties van volwassenen in de leeftijd van 16 tot 65 jaar te meten. Het PIAAC-onderzoek heeft als belangrijkste doel om de vaardigheden van lezen en schrijven, rekenen en het oplossen van problemen in technologierijke omgevingen van de bevolking te beoordelen. Eén van de onderdelen van het onderzoek is een taalttest in het Nederlands waarmee het geletterdheidsniveau van de respondenten in beeld wordt gebracht. Op basis van de behaalde scores op deze taalttest wordt afgeleid of iemand laaggeletterd is of niet.

Niet alle laaggeletterden ervaren dat zij een probleem hebben met lezen, schrijven, rekenen of het gebruiken van informatie, en het merendeel van de laaggeletterden participeert op de arbeidsmarkt. Uit onderzoek blijkt echter dat laaggeletterden minder vaak betaald werk hebben, minder vaak maatschappelijk actief zijn, een lager inkomen hebben en vaker te maken hebben met gezondheidsproblemen.

De arbeidsmarkt doet een sterk beroep op geletterdheid. Doordat werkgevers hogere eisen stellen, digitalisering en automatisering lopen laaggeletterden meer risico op (langdurige) werkloosheid en uitsluiting van de arbeidsmarkt, en zijn daardoor vaker aangewezen op een vervangend inkomen. Dit heeft gevolgen voor het sociaal beleid.

Doel van deze factsheet

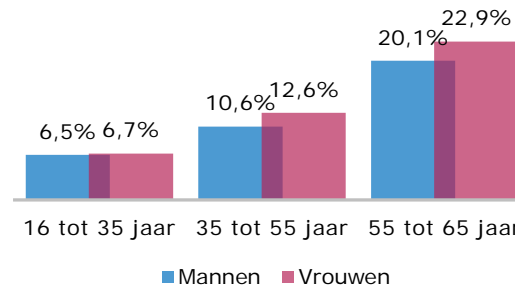
Deze factsheet beschrijft de omvang en de kenmerken laaggeletterdheid in de gemeente Den Haag. Een vergelijk wordt gemaakt met de arbeidsmarktregio Haaglanden en de landelijke gegevens. Gemeenten en arbeidsmarktregio's verschillen namelijk van elkaar wat betreft demografie en sociaal-economische structuur, die van invloed zijn op de laaggeletterdheid van burgers. Hierdoor zijn de doelgroepen waaronder laaggeletterdheid veel voorkomt voor elke gemeente en regio weer anders samengesteld. In een vervolg zullen we onderzoeken hoe de verschillende kenmerken van laaggeletterdheid met elkaar interacteren en welke effecten ertoe leiden dat in uw gemeente het percentage laaggeletterden hoger of juist lager ligt dan landelijk.

Ruim 1 op de 9 inwoners van 16 tot 65 jaar is in Nederland laaggeletterd.

Laaggeletterdheid verschilt naar geslacht (percentage laaggeletterden per geslacht)

Mannen zijn in het algemeen iets minder vaak laaggeletterd dan vrouwen.

Nederland telt 10,9 miljoen inwoners van 16 tot 65 jaar. Hiervan zijn er ongeveer **1,3 miljoen** laaggeletterd (11,9 procent), waarvan **300.000** zeer laaggeletterd (2,8 procent). Daarnaast zijn **250.000** inwoners analfabeet.

11,2%

12,7%

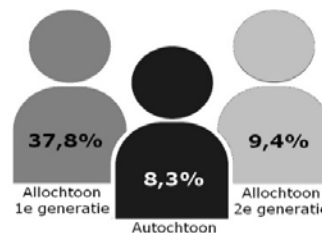
Laaggeletterdheid verschilt naar leeftijd (percentage laaggeletterden per leeftijdsgroep)

Ouderen zijn vaker laaggeletterd dan jongeren. Dit heeft te maken met het verlies van vaardigheden op hogere leeftijd en doordat ouderen minder vaak hoogopgeleid zijn. De laaggeletterdheid onder 16- tot 35-jarige mannen en vrouwen is ongeveer gelijk, maar als men ouder is neemt het sekseverschil in laaggeletterdheid toe.

Het hoogstbehaalde opleidingsniveau hangt nauw samen met laaggeletterdheid:

- Geen startkwalificatie: **26,3%** (800.000 personen)
- Middelbaar opgeleid: **9,2%** (410.000 personen)
- Hoogopgeleid: **2,5%** (80.000 personen)

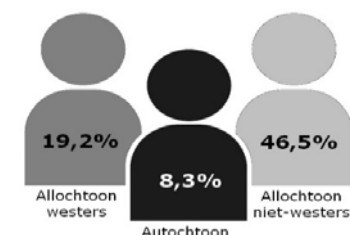
GENERATIE

Laaggeletterdheid verschilt naar generatie en herkomst

Er zijn minder laaggeletterden onder autochtonen. Laaggeletterdheid komt relatief veel voor onder eerstegeneratie- en niet-westerse migranten.

HERKOMST

LAAGGELETTERDHEID IN DE GEMEENTE

Gemeente Den Haag

24%

(81.700-86.500*)

Haaglanden

19%

Nederland

11,9%

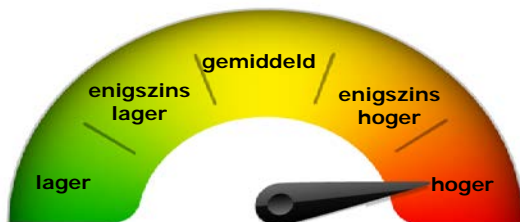
* Aantal laaggeletterden (90% betrouwbaarheidsinterval)

Bron: ROA

Laaggeletterdheid gemeente Den Haag hoger dan landelijk

De laaggeletterdheid in de gemeente Den Haag ligt in 2012 met 24% van het aantal 16-65-jarigen ruim hoger dan landelijk (11,9%). Het gaat om circa 81.700-86.500 laaggeletterden. Ten opzichte van de arbeidsmarktregio Haaglanden (19%) is het aandeel laaggeletterden in de gemeente Den Haag ook hoger. Landelijk wordt er voor het inzichtelijk maken van regionale verschillen tussen gemeenten onderscheid gemaakt in een vijftal klassen: lager, enigszins lager, gemiddeld, enigszins hoger en hoger. De laaggeletterdheid van de gemeente Den Haag kan op basis van deze indeling getypeerd worden als 'hoger'.

Typering van de laaggeletterdheid in de gemeente Den Haag

Bron: ROA

Relatief veel laaggeletterden in de gemeente Den Haag ten opzichte van de overige G4-gemeenten

Het percentage laaggeletterden is in de gemeente Den Haag ook relatief hoog ten opzichte van de overige G4-gemeenten (Amsterdam, Rotterdam en Utrecht). In tabel 1 worden de schattingen van het absolute en relatieve aantal laaggeletterden in de bevolking van 16 tot 65 jaar per G4-gemeente getoond. Uit deze tabel blijkt dat de laaggeletterdheid in de gemeente Den Haag iets hoger ligt dan in de gemeente Amsterdam en Rotterdam. In de gemeente Utrecht zijn juist relatief weinig laaggeletterden te vinden. Mogelijke verklaringen voor de verschillen ten opzichte van Nederland zijn de samenstelling van de bevolking naar herkomst en opleidingsniveau alsook het aandeel studenten dat in deze G4-gemeenten woont.

Tabel 1. Aantal laaggeletterden en percentage laaggeletterdheid per gemeente (bron: ROA)

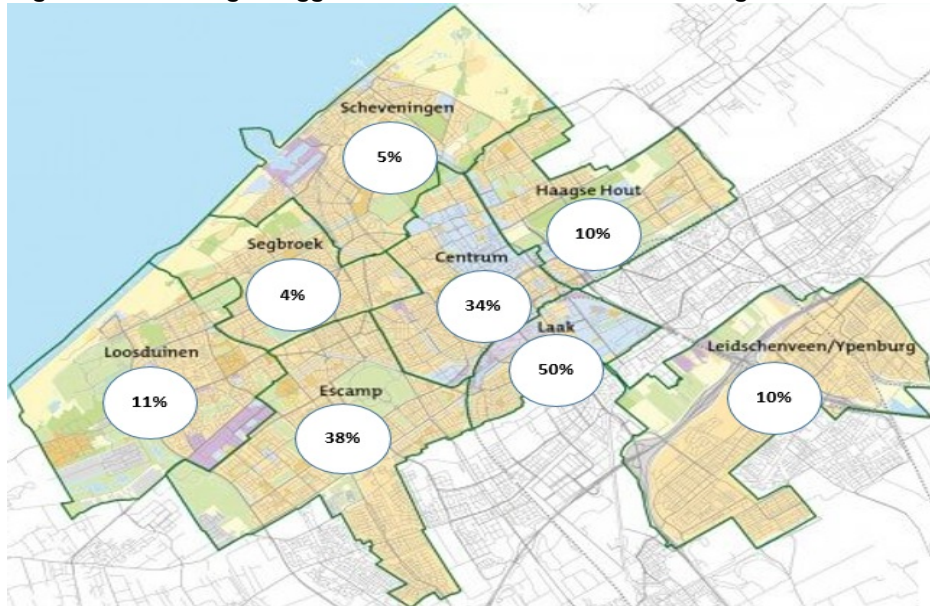
G4-gemeente	Inwonertal 16-65 jaar totaal	Geschatte ondergrens (absoluut)	Geschatte ondergrens (absoluut)	Geschat % laaggeletterden
Amsterdam	583.000	101.400	108.000	18%
Den Haag	347.000	81.700	86.500	24%
Utrecht	230.000	4.900	8.300	<5%
Rotterdam	426.000	85.400	91.000	21%

LAAGGELETTERDHEID IN DE STADSDELEN VAN DEN HAAG

In Laak is de laaggeletterdheid het hoogst; in Segbroek het laagst

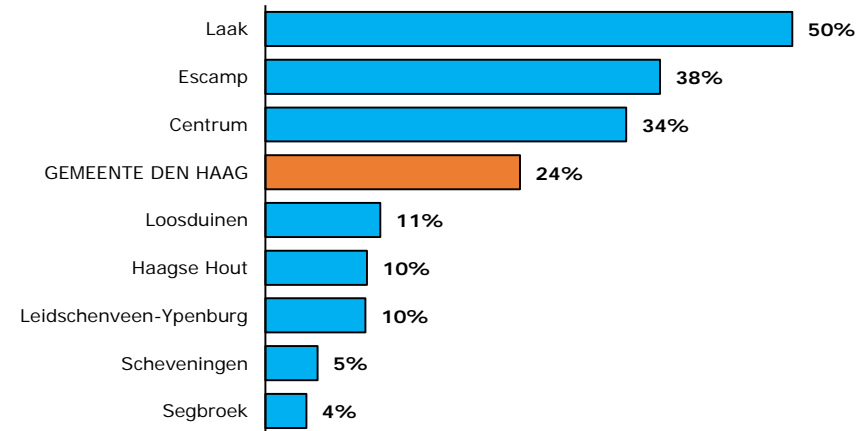
Het percentage laaggeletterden verschilt sterk per stadsdeel (zie figuur 1). Wanneer het percentage laaggeletterden wordt gerangschikt van hoog naar laag, zoals te zien is in figuur 2, dan blijkt dat het percentage laaggeletterden het hoogst is in stadsdeel Laak (50%) en Escamp (38%) gevolgd door Centrum (34%). Het stadsdeel Loosduinen heeft een laaggeletterdheidspercentage dat onder het gemeentelijk niveau ligt (11%). Ook de laaggeletterdheid in de stadsdelen Haagse Hout, Leidschenveen-Ypenburg en Scheveningen ligt (ruim) onder het gemeentelijke en landelijke gemiddelde. Het laagste aandeel laaggeletterden vinden we terug in stadsdeel Segbroek (4%).

Figuur 1. Percentage laaggeletterden in de stadsdelen van de gemeente Den Haag

Bron: ROA

Figuur 2. Rangschikking percentage laaggeletterden in de gemeente Den Haag en de stadsdelen

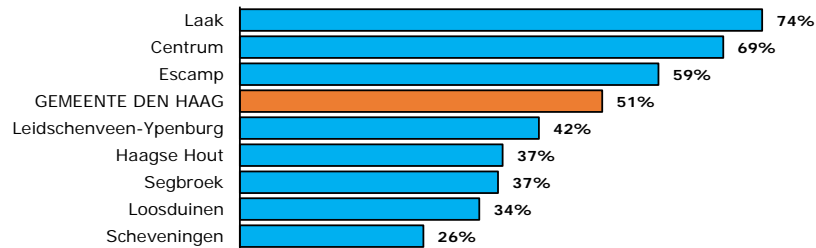

Bron: ROA

REGIONALE FACTOREN IN LAAGGELETTERDHEID

Figuur 3 toont dat het aandeel migranten in de bevolking veelal gelijke tred houdt met het aandeel laaggeletterden in de verschillende stadsdelen. Met andere woorden, de stadsdelen met het hoogste aandeel laaggeletterden hebben in het algemeen ook het hoogste aandeel migranten.

Figuur 3. Percentage migranten in de bevolking van 16 tot 65 jaar, gemiddelde 2010-2012, per stadsdeel

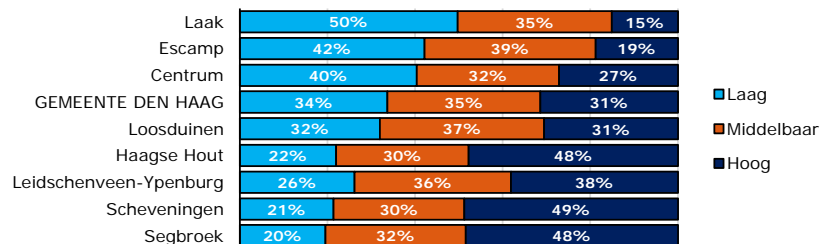

Bron: CBS (EBB), bewerking ROA

Aandeel laaggeletterden hoger in stadsdelen met meer laagopgeleiden

Laaggeletterdheid hangt daarnaast nauw samen met het opleidingsniveau. Hoe groter het aandeel mensen met een laag opleidingsniveau in een stadsdeel, hoe hoger het percentage laaggeletterden (figuur 4). Zo kennen de stadsdelen Laak, Escamp en Centrum het hoogste aandeel laagopgeleiden. Deze stadsdelen hebben ook een hoog percentage laaggeletterden. In het stadsdeel Segbroek geldt het omgekeerde: relatief weinig laagopgeleiden en een laag percentage laaggeletterden.

Figuur 4. Verdeling van de bevolking van 16 tot 65 jaar naar opleidingsniveau, gemiddelde 2010-2012, per stadsdeel

Bron: CBS (EBB), bewerking ROA

Relevante factoren voor regionale verschillen laaggeletterdheid

Naast een indicatie van het aandeel laaggeletterden in de gemeente Den Haag is het voor beleidsmakers ook interessant om te weten welke factoren tot verschillen in laaggeletterdheid tussen gemeenten en regio's leiden. Op basis van het landelijke PIAAC-onderzoek is bekend dat vier factoren een belangrijke rol spelen bij de verklaring van de regionale verschillen:

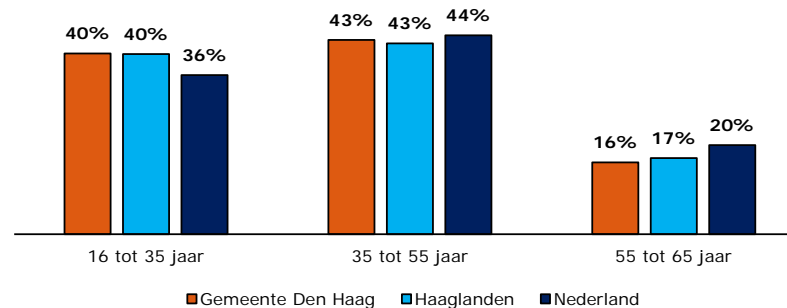
1. Leeftijd
2. Herkomst
3. Opleidingsniveau
4. Arbeidsmarktstatus

In het vervolg gaan we voor deze factoren nader in op relevante regionale verschillen tussen de gemeente Den Haag, de arbeidsmarktregio Haaglanden en Nederland.

Jongere leeftijdsopbouw in de gemeente Den Haag dan landelijk

De leeftijdsopbouw van de 16-65 jarige bevolking in de gemeente Den Haag komt (grotendeels) overeen met die van de arbeidsmarktregio Haaglanden maar verschilt met die van Nederland (zie figuur 5). Het aandeel 16-34-jarigen ligt in de gemeente Den Haag hoger dan landelijk, terwijl met name het aandeel 55-64 jarigen juist lager ligt. Een jongere leeftijdsopbouw van de bevolking leidt vaak tot een lager percentage laaggeletterden. Desondanks kent de gemeente Den Haag een hoger laaggeletterdheidspercentage dan Nederland (en de arbeidsmarktregio Haaglanden). Er zijn dus andere factoren die van invloed zijn op het hogere percentage laaggeletterden in de gemeente Den Haag.

Figuur 5. Leeftijdsopbouw van de bevolking van 16 tot 65 jaar, 2012

Bron: Gemeentelijke Basis Administratie (GBA), DHIC/DPZ, CBS Statline, bewerking Etil

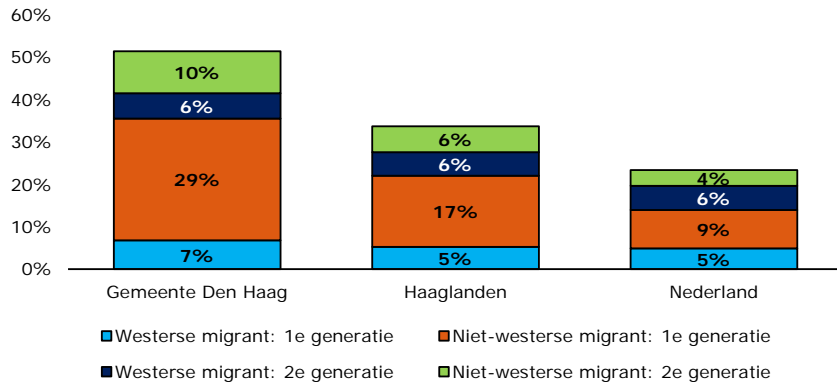
REGIONALE FACTOREN IN LAAGGELETTERDHEID

Laaggeletterdheid verschilt bij migranten naar land van herkomst en het land van herkomst van de ouders. Eerstegeneratiemigranten zijn vaker laaggeletterd dan tweedegeneratiemigranten omdat zij in het buitenland zijn geboren en Nederlands niet hun moedertaal is. Niet-westerse migranten zijn vaker laaggeletterd dan westerse migranten doordat het onderwijsniveau in de westerse landen veelal hoger ligt dan in de minder ontwikkelde niet-westerse landen. Tussen gemeenten, maar ook stadsdelen, bestaan er aanzienlijke verschillen in het aandeel migranten zowel naar generatie als naar herkomstland. Deze verschillen leiden ook tot verschillen in laaggeletterdheid tussen regio's. Wel dient men rekening te houden met het feit dat grote steden zoals Den Haag ook in trek zijn bij kennismigranten; dit drukt het laaggeletterdheidspercentage enigszins.

Aandeel migranten in Den Haag hoger dan in Haaglanden en Nederland

Figuur 6 toont de samenstelling van de bevolking naar herkomst. Ten opzichte van Nederland wonen er in gemeente Den Haag relatief veel migranten. Ook vergeleken met de arbeidsmarktregio Haaglanden wonen er in de gemeente Den Haag relatief meer migranten. In gemeente Den Haag bedraagt het aandeel migranten 51%, terwijl in de arbeidsmarktregio Haaglanden en Nederland het aandeel migranten respectievelijk 34% en 23% bedraagt. De meerderheid van de migranten zijn eerstegeneratiemigrant (en relatief vaak van niet-westerse komaf). Dit geldt voor alle drie de regio's. In gemeente Den Haag gaat het om 36% van de bevolking, in de arbeidsmarktregio Haaglanden om 22% en in Nederland om 14%. Het hogere aandeel migranten is één van de belangrijkste redenen waarom het percentage laaggeletterden in de gemeente Den Haag hoger ligt dan in de arbeidsmarktregio Haaglanden en Nederland.

Figuur 6. Percentage eerste- en tweedegeneratie migranten in de bevolking van 16 tot 65 jaar, gemiddelde 2010-2012

Bron: CBS (EBB), bewerking ROA

Het percentage laaggeletterden is sterk afhankelijk van het aantal scholingsjaren. Vooral onder mensen zonder startkwalificatie (lager onderwijs, Vmbo en Mbo-1) komt laaggeletterdheid vaak voor (zie tabel 2).

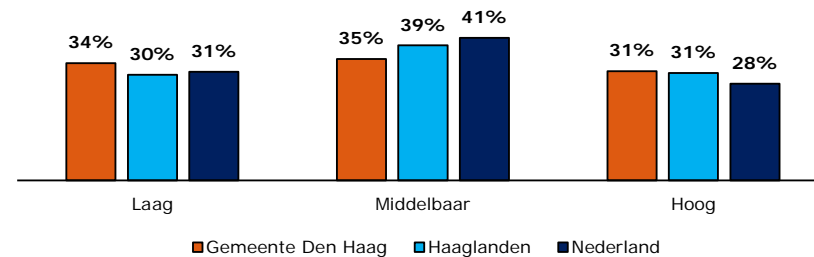
Tabel 2. Laaggeletterdheid naar hoogstbehaalde opleiding in Nederland (ecbo, 2013)

LAAG	Lager onderwijs:	42,3%
	Vmbo-bb-kb/Mbo-1:	24,4%
	Vmbo-gl/tl:	14,0%
MIDDELBAAR	Mbo-2 of hoger:	9,2%
HOOG	Havo/vwo:	2,9%
	Hbo:	2,3%
	Wo:	2,5%

Den Haag: meer laagopgeleiden, maar ook meer hoogopgeleiden dan landelijk

In de gemeente Den Haag ligt het aandeel inwoners zonder startkwalificatie (laagopgeleid) in de bevolking van 16 tot 65 jaar iets boven dat van Nederland en de arbeidsmarktregio Haaglanden (zie figuur 7). Daarnaast heeft de gemeente Den Haag relatief weinig middelbaar opgeleiden. Het aandeel hoogopgeleiden ligt in de gemeente Den Haag daarentegen iets boven het landelijk gemiddelde. Omdat laaggeletterdheid vooral voorkomt onder laagopgeleiden (en in mindere mate onder middelbaar opgeleiden) is dit een factor die bijdraagt aan het hogere percentage laaggeletterden van de gemeente Den Haag ten opzichte van Nederland.

Figuur 7. Verdeling van de bevolking van 16 tot 65 jaar naar opleidingsniveau op basis van de hoogstbehaalde opleiding, gemiddelde 2010-2012

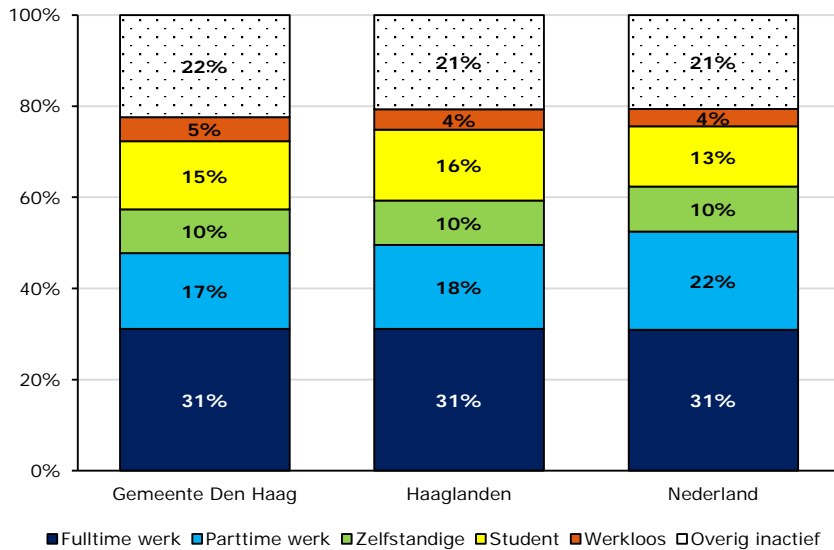

Bron: CBS (EBB), bewerking ROA

LAAGGELETTERDHEID EN DE ARBEIDSMARKT

Het percentage laaggeletterden verschilt per arbeidsmarktpositie. Gemeenten (en stadsdelen) met een relatief groot aandeel werkenden en/of studenten hebben in het algemeen een (iets) lager percentage laaggeletterden dan gemeenten met veel werklozen en inactieven. In de gemeente Den Haag is het aandeel mensen dat werkt (in loondienst) kleiner dan in Nederland. Ten opzichte van de arbeidsmarktregio Haaglanden is het aandeel werkenden in de gemeente Den Haag ongeveer gelijk (zie figuur 8). Het deel van de bevolking dat student is, is in de gemeente Den Haag wel hoger dan in Nederland. Het aandeel werklozen in de bevolking van 16 tot 65 jaar ligt in de gemeente Den Haag op 5%. Dit is hoger dan het werkloosheidspercentage van de arbeidsmarktregio Haaglanden (4% is werkloos) en Nederland (4% is werkloos).

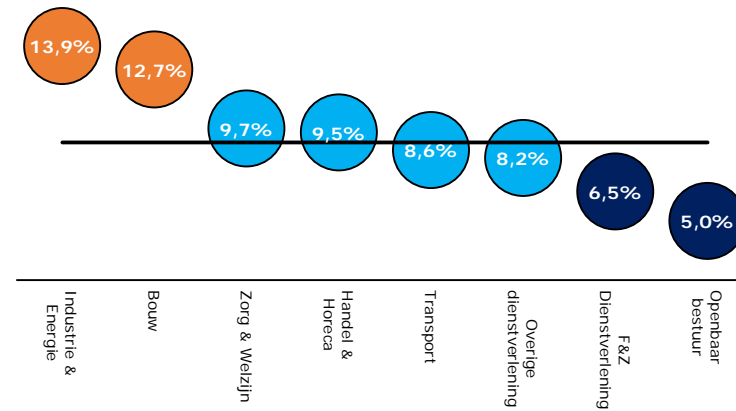
Figuur 8. Bevolking van 16 tot 65 jaar naar arbeidsmarktposities, gemiddelde 2010-2012

Bron: CBS (EBB), bewerking ROA (notabene, de indeling in categorieën kan afwijken van de officiële definitie van het CBS)

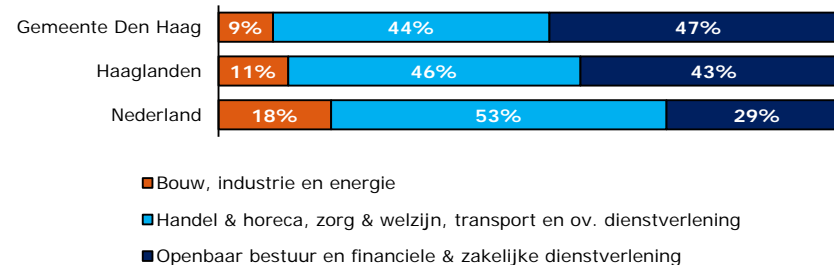
In de industrie- en energiesector, de bouw, zorg & welzijn en handel & horeca zijn in Nederland relatief veel laaggeletterden werkzaam (zie figuur 9). Het percentage laaggeletterden ligt in deze sectoren boven het landelijk gemiddelde van alle sectoren (9%).

Figuur 9. Percentage laaggeletterden per sector in Nederland (PIAAC, 2012)

De sectorale verdeling van de arbeidsplaatsen in de gemeente Den Haag wijkt af van die van Nederland (zie figuur 10). Zo zijn er in de gemeente Den Haag minder mensen werkzaam in de sectoren bouw, energie en industrie en juist meer in de sectoren openbaar bestuur en financiële & zakelijke dienstverlening.

Figuur 10. Sectorale verdeling arbeidsplaatsen in 2014

Bron: DHIC/Werkgelegenheidsregister Haaglanden, LISA 2014, bewerking Etil

NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN ZONDER STARTKWALIFICATIE EN UITKERINGSGERECHTIGDEN

Zoals we op de vorige pagina zagen bestaat er een verband tussen laaggeletterdheid en de arbeidsmarktpositie. Uitkeringsgerechtigden vormen een belangrijke doelgroep voor gemeenten omdat onder deze groep laaggeletterdheid relatief veel voorkomt. We vinden relatief veel laaggeletterden onder werklozen en inactieven. Een belangrijke doelgroep voor het aanpakken van laaggeletterdheid zijn de niet-werkende werkzoekenden zonder startkwalificatie (laagopgeleiden). De niet-werkende werkzoekenden bestaan uit WW'ers, WWB'ers en werkzoekenden zonder uitkering, voor zover ingeschreven als werkzoekende bij UWV.

NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN

38.490

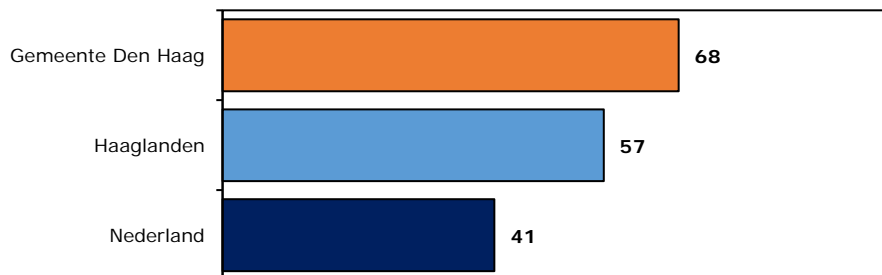
waarvan zonder startkwalificatie

62% (NL: 50%)

In de gemeente Den Haag staan er in oktober 2016 38.490 niet-werkende werkzoekenden van 15 tot 65 jaar bij het UWV geregistreerd. Hiervan hebben 23.689 niet-werkende werkzoekenden geen startkwalificatie (dit zijn personen met alleen een diploma in het basisonderwijs, VMBO of MBO-1), ofwel 62 procent van het totaal. In de regio Haaglanden is dat aandeel 59% en in Nederland 50%.

In figuur 11 wordt het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW-ers) zonder startkwalificatie uitgedrukt per 1.000 inwoners binnen de 16- tot 65-jarige bevolking. De cijfers zijn indicatief omdat het aantal niet-werkende werkzoekende in sterke mate wordt bepaald door registratieprocessen van UWV en gemeenten (personen kunnen meerdere keren zijn geteld).

Figuur 11. Aantal niet-werkende werkzoekenden zonder startkwalificatie, oktober 2016 (per 1.000 inwoners van de bevolking van 16 tot 65 jaar)

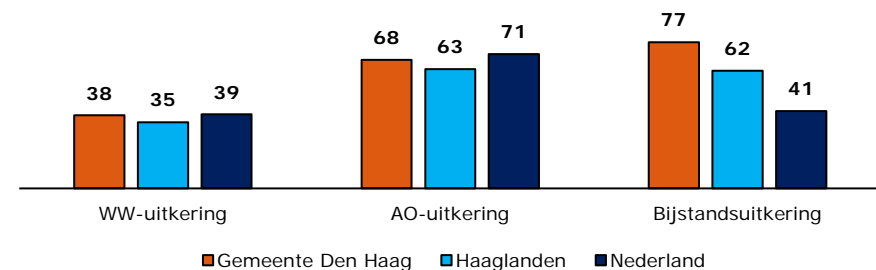

Bron: CBS, UWV, bewerking Etil (zonder startkwalificatie: basisonderwijs, VMBO, MBO-algemeen en MBO-1)

Uit figuur 11 blijkt dat het aandeel NWW-ers zonder startkwalificatie in de gemeente Den Haag relatief hoog is (68 tegenover 57 in Haaglanden en 41 in Nederland).

Figuur 12 toont het aantal uitkeringsgerechtigden per 1.000 inwoners van 16 tot 65 jaar, uitgesplitst naar type uitkering. Het aantal personen met een WW-uitkering ligt in de gemeente Den Haag iets hoger dan in de arbeidsmarktregio Haaglanden en Nederland (38 tegenover 35 en 39). Het aantal personen met een uitkering vanwege arbeidsongeschiktheid ligt in de gemeente Den Haag iets hoger dan in de arbeidsmarktregio Haaglanden, maar iets lager dan in Nederland (68 tegenover 63 en 71). Wel heeft Den Haag relatief gezien een hoog aantal werkzoekenden met een bijstandsuitkering in de gemeente, namelijk 77 per 1.000 inwoners van 16 tot 65 jaar. Dit is veel hoger dan landelijk (41 per 1.000 inwoners van 16 tot 65 jaar), maar ook ruim hoger dan de arbeidsmarktregio Haaglanden (62 per 1.000 inwoners van 16 tot 65 jaar).

Figuur 12. Aantal WW-, arbeidsongeschiktheids- (AO) en bijstandsuitkeringen, maart 2015 (per 1.000 inwoners van 16 tot 65 jaar)

Bron: CBS, bewerking Etil

CINOP

E,til

 Maastricht University
School of Business and Economics

 ROA

KOHNSTAMM
INSTITUUT
Kohnstamm

LAAGGELETTERDHEID IN DEN HAAG - CONCLUSIES

Uitgevoerd door:

CINOP Advies

Etil

Kohnstamm Instituut

**Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA),
Maastricht University**

**DEZE FACTSHEETRAPPORTAGE IS ONTWIKKELD IN OPDRACHT VAN DE
GEMEENTE DEN HAAG.**

Cijfers

In Den Haag is circa 24% van de volwassen laaggeletterd, dat is beduidend hoger dan het landelijk gemiddelde (12%). Daarnaast zijn de verschillen in de percentages laaggeletterden tussen de stadsdelen in Den Haag, groter dan in andere grote steden zoals Rotterdam en Amsterdam.

In de factsheets zijn per stadsdeel groepen laaggeletterden in kaart gebracht om een gedifferentieerde aanpak van laaggeletterdheid te ondersteunen. Er zijn duidelijke verschillen tussen stadsdelen in kenmerken die samenhangen met laaggeletterdheid: leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau. We kunnen de stadsdelen in drie groepen clusteren:

- In Laak, Escamp en Centrum ligt het percentage laaggeletterden ruim boven het landelijk gemiddelde
- In Loosduinen, Haagse Hout en Leidschenveen-Ypenburg ligt het percentage laaggeletterden rond het landelijk gemiddelde
- In stadsdelen Scheveningen en Segbroek ligt het percentage laaggeletterden ruim onder het landelijk gemiddelde

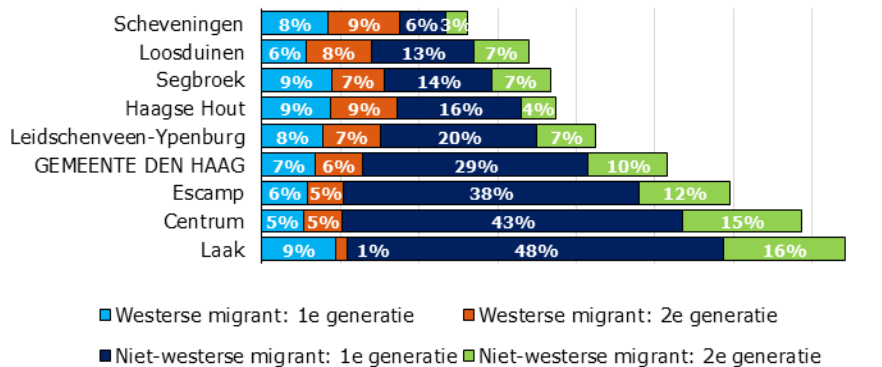
In **Laak** is 50% van de inwoners laaggeletterd. Dat percentage ligt ver boven het landelijk gemiddelde, is ruim twee zo hoog als het gemiddelde van de stad Den Haag en daarmee het hoogste percentage van alle stadsdelen. Laaggeletterdheid hangt samen met achtergrondkenmerken als leeftijd, opleidingsniveau en herkomst. Het percentage eerste generatie niet-westerse inwoners ligt in Laak met 48% ruim boven het stedelijk en landelijk gemiddelde. Daarnaast is 50% van de inwoners in dit stadsdeel laagopgeleid. Onder deze groepen komt laaggeletterdheid vaker voor.

In **Escamp** behoort 38% van de inwoners tot de laaggeletterde groep. Ook dat is hoger dan het landelijk en stedelijk gemiddelde. Het percentage eerste generatie niet-westerse inwoners ligt in Escamp met 38% boven het stedelijk en landelijk gemiddelde. Daarnaast is 42% van de inwoners in dit stadsdeel laagopgeleid.

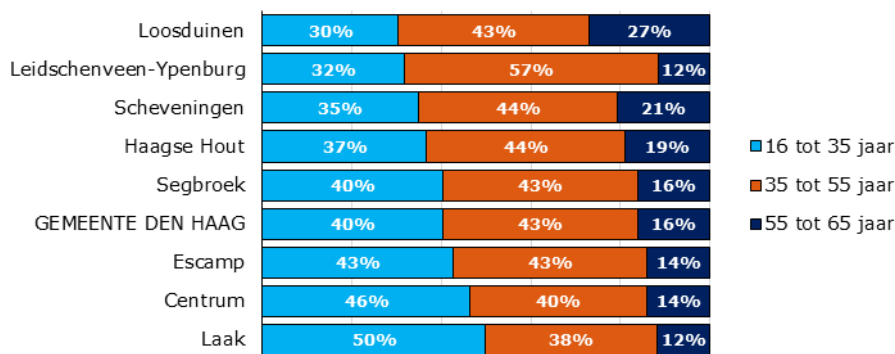
In stadsdeel **Centrum** is 34% van de inwoners laaggeletterd. Hier ligt eveneens het percentage eerste generatie niet-westerse inwoners met 43% ruim boven het stedelijk en landelijk gemiddelde. 48% van de inwoners in dit stadsdeel is laagopgeleid.

De drie stadsdelen met het hoogste percentage laaggeletterden hebben allen een relatief jonge leeftijdsopbouw (43%-50% van de inwoners zijn 16-35-jarigen) en minder werkenden (44%-55% van de inwoners heeft een betaalde baan). Daarnaast staat ongeveer een kwart van de inwoners van de stadsdelen helemaal buiten de arbeidsmarkt. Ook ontvangen inwoners vaker een bijstandsuitkering.

Migratieachtergrond per stadsdeel, in %

Leeftijdsverdeling per stadsdeel, in %

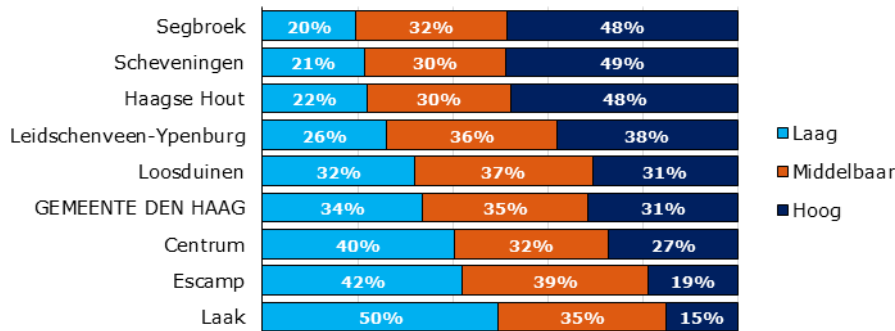

In stadsdeel **Loosduinen** is 11% van de inwoners laaggeletterd. Dat is lager dan het stedelijk gemiddelde, maar komt ongeveer overeen met het landelijk gemiddelde. In dit stadsdeel wonen relatief veel 55-64 jarigen. Gemiddeld is ruim een op de vijf volwassenen uit deze oudere leeftijdsgroep laaggeletterd. Ten opzichte van Nederland wonen hier relatief iets meer eerste generatie niet-westerse migranten, maar vergeleken met de gemeente Den Haag is het aandeel migranten lager, minder dan de helft. Ook is het opleidingsniveau van de bevolking ongeveer gelijk aan de gemeente Den Haag. Ten opzichte van Nederland kent Loosduinen iets meer hoogopgeleiden en iets minder middelbaar opgeleiden.

In stadsdelen **Haagse Hout** en **Leidschenveen-Ypenburg** is 10% van de inwoners laaggeletterd. Dat percentage ligt onder zowel het stedelijk als landelijk gemiddelde. De leeftijdsopbouw in deze stadsdelen verschilt nauwelijks met die van Den Haag of Nederland, en is daarom hoogstwaarschijnlijk geen verklarende factor voor het (enigszins) lagere laaggeletterdheidspercentage. Het percentage eerste generatie niet-westerse inwoners ligt met 16% in Haagse Hout en 20% Leidschenveen-Ypenburg onder het stedelijk gemiddelde. Het percentage hoogopgeleiden ligt in beide stadsdelen boven dat van Den Haag en van Nederland.

Tweederde van de inwoners van de drie stadsdelen met gemiddelde percentages laaggeletterden hebben werk. Leidschenveen-Ypenburg en Haagse Hout hebben relatief weinig uitkeringsgerechtigden (lager dan het landelijk en stedelijk gemiddelde). In Loosduinen wonen relatief veel mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Opleidingsniveau per stadsdeel, in %

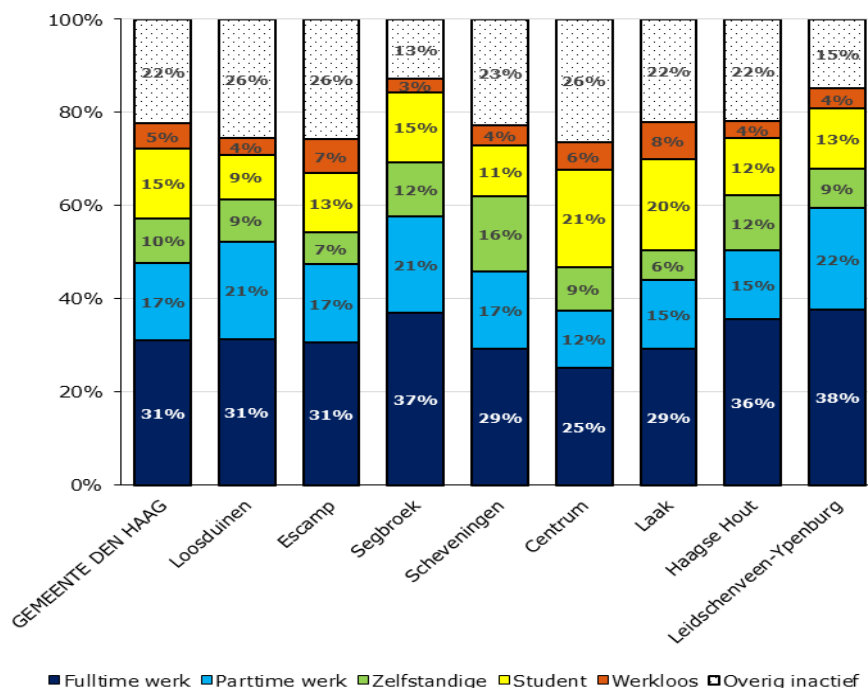

In **Scheveningen** is 5% van de inwoners laaggeletterd. Dat is lager dan het stedelijk en landelijk gemiddelde. Stadsdeel Scheveningen heeft een gunstige bevolkingssamenstelling met meer hoogopgeleiden dan het Haagse gemiddelde. Daarnaast ligt het percentage eerste generatie niet-westerse inwoners met 6% ruim onder het stedelijk gemiddelde.

In **Segbroek** is 4% van de inwoners laaggeletterd, het laagste percentage van de stad Den Haag. Ook dit stadsdeel heeft een gunstige bevolkingssamenstelling met meer hoogopgeleiden dan het stedelijk gemiddelde. Het percentage eerste generatie niet-westerse inwoners ligt in Segbroek met 9% lager dan in de overige stadsdelen. Daarnaast is 48% van de inwoners in dit stadsdeel hoogopgeleid.

Inwoners van de twee stadsdelen met de laagste laaggeletterdheidspercentages hebben bovengemiddeld vaak werk (hoger dan het stedelijk en landelijk gemiddelde) en minder vaak een uitkering.

Arbeidsstatus per stadsdeel, in %

Aanpak van laaggeletterdheid

Taalaanbod voor volwassenen is steeds vaker onderdeel van (participatie)beleid van gemeenten. Want taal is een belangrijke voorwaarde om mee te kunnen doen, op het werk en in het dagelijks leven: laaggeletterden hebben het moeilijker op de arbeidsmarkt (minder vaak een vaste aanstelling, vaker een laag inkomen), hebben minder vertrouwen in de mensen om hen heen en beoordelen hun gezondheid vaker als onvoldoende.

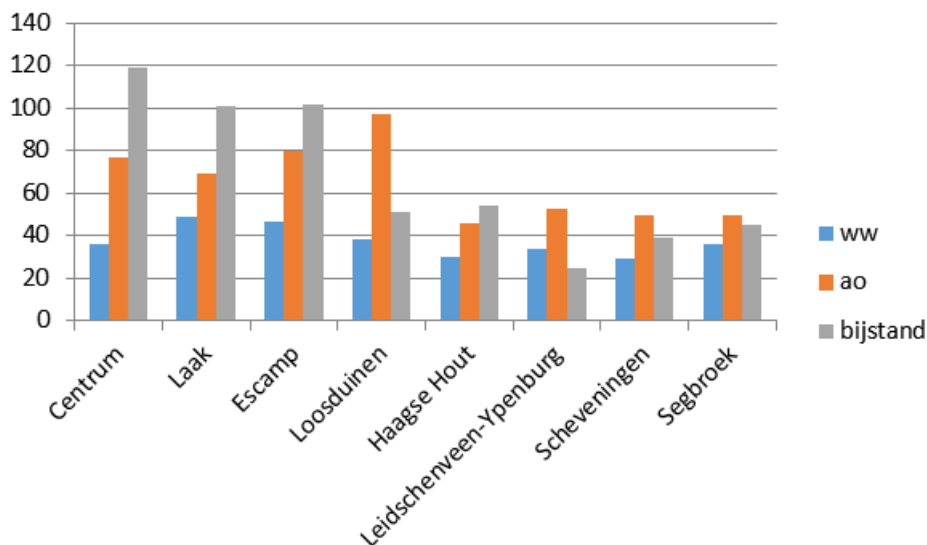
Maar laaggeletterden vormen geen uniforme groep. Ongeveer 2,5% kan niet of nauwelijks lezen en schrijven. Een grotere groep heeft vooral moeite met lezen en schrijven als de teksten complexer worden. Niet alle laaggeletterden hebben dan ook in dezelfde mate problemen op het gebied van taal. Wel zijn laaggeletterden kwetsbaarder, bijvoorbeeld in het geval van verlies van werk of veranderingen in de thuissituatie. Landelijk en lokaal taalbeleid richt zich steeds vaker op de *samenhang* tussen laaggeletterdheid en de levensdomeinen gezin, gezondheid en werk. Taal wordt dan ingezet als middel om gezonder te kunnen leven, werk te kunnen vinden en te behouden en een bijdrage te leveren aan de samenleving. Wat zijn relevante doelgroepen in Den Haag voor beleid gericht op de aanpak van laaggeletterdheid?

Taal en werk

Bijstandsgerechtigden. Laaggeletterden zijn oververtegenwoordigd onder de groep uitkeringsgerechtigden. Het aantal personen met een bijstandsuitkering is in Den Haag relatief hoog: 77 op de 1000 inwoners ten opzichte van het landelijk gemiddelde van 41 op de 1000 inwoners. Met name in de stadsdelen **Centrum**, **Laak** en **Escamp** is deze groep met meer dan 100 per 1000 inwoners oververtegenwoordigd. In **Haagse Hout** en **Loosduinen** ligt dat aantal met circa 50 per 1000 inwoners fors lager, maar nog steeds boven het landelijk gemiddelde. Het gaat vaak om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en vergroten van taalvaardigheid onder deze groep kan een belangrijk middel zijn om weer te participeren. Met de invoering van de Taaleis Participatiewet kunnen bijstandsgerechtigden die de taal onvoldoende beheersen, worden verplicht om de Nederlandse taal te leren. In de *Regels bij een Bijstandsuitkering* van de gemeente is deze taaleis opgenomen.

In Den Haag behoren 38.490 mensen tot de groep **niet-werkende werkzoekenden** en de **WW-uitkeringsgerechtigden**. Daarvan heeft 62% geen startkwalificatie. Dit is een belangrijke risicogroep: gemiddeld is een kwart van de mensen zonder startkwalificatie laaggeletterd. Ruim tweederde van deze groep niet werkende werkzoekenden en ww-uitkeringsgerechtigden woont in **Laak**, **Escamp** of **Centrum**. Het gaat in Laak om 4.450 mensen, (65% zonder geen startkwalificatie); in Escamp om 11.730 mensen, (61% zonder startkwalificatie) en in stadsdeel Centrum om 10.980 mensen (67% zonder startkwalificatie). Deze groep is goed bereikbaar via het UWV, en ook kan de ontwikkeling van taalvaardigheid gekoppeld worden aan een concreet doel: voldoende niveau taalvaardigheid draagt bij aan kansen op de arbeidsmarkt. Door het versterken van taalvaardigheden kan de stap naar werk worden gezet. Tot slot valt op dat in Loosduinen (en iets minder in Escamp, Centrum en Laak) relatief veel inwoners een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangen. In deze stadsdelen verdient participatie van inwoners extra aandacht en kan wat betreft scholing voor werkzoekenden extra worden ingezet op begeleiden naar een startkwalificatie.

% Uitkeringsgerechtigden, per stadsdeel

Taal en gezin

Ouders met jonge kinderen: vve-programma's bieden kansen om de preventieve aanpak van het voorkomen van taalachterstand en de curatieve aanpak van het scholen van laaggeletterde volwassenen te verbinden. Inwoners van de drie stadsdelen waar laaggeletterdheid het vaakst voorkomt (**Laak, Centrum** en **Escamp**) hebben een relatief jonge leeftijdsopbouw, een hoger aandeel migranten en een lager opleidingsniveau. Jonge kinderen (2,5-6 jaar) van ouders die laagopgeleid zijn en/of een inburgeringstraject vormen, zijn een belangrijke doelgroep voor voorschoolse – en vroegschoolse educatie (VVE) in Den Haag. Via vve-kinderen kunnen ook laaggeletterde ouders worden bereikt: het programma Samenspel ondersteunt ouders in Den Haag om (talig) te spelen met hun kind. Laaggeletterde ouders kunnen daarnaast worden doorverwezen naar cursussen Taaloriëntatie van ROC Mondriaan via het Centrum voor Jeugd en Gezin. Ook informeel aanbod (bijvoorbeeld van de bibliotheken) kunnen hier een belangrijke rol in spelen: de helft van de laaggeletterde ouders bezoekt wel eens een bibliotheek (Kohnstamm Instituut & ROA, 2015). Programma's als Boekstart (via de bibliotheek), Verteltas en Voorleesexpress stimuleren leesbevordering onder zowel ouders als kinderen.

Uit onderzoek van het Centrum voor Jeugd en Gezin blijkt dat laaggeletterdheid en belangrijk sociaal-maatschappelijk probleem is onder ouders in **Laak** (AWPG, 2013). Hulpvragen van ouders hebben vaak betrekking op hulp met kinderen/opvoeding en hulp met financiën. Lage taalvaardigheden spelen hierbij een belangrijke rol. Laaggeletterde ouders behoren tot moeilijk bereikbare groepen in de wijk. Uit onderzoek van het CJG blijkt dat zij kunnen worden bereikt door mensen die dichtbij het gezin staan, de taal spreken en de cultuur kennen. (Migranten)zelforganisaties kunnen daaraan een bijdrage leveren (AWPG, 2013). In **Escamp** (met name in de wijken in Den Haag Zuidwest) zijn meer gezinnen met multiproblematiek op het gebied van armoede, opvoeding, schulden, taalachterstand (Buurtmonitor Den Haag).

Taal en gezondheid

Ouderen: Laaggeletterdheid neemt sterk toe met leeftijd: onder de groep 55-plussers is een op de vijf mensen laaggeletterd. Met name in **Loosduinen** (30% van de bevolking) en in mindere mate in **Scheveningen** (21%) is deze groep oververtegenwoordigd. De groep ouderen doen bovengemiddeld vaak een beroep op regelingen in het sociale domein en kunnen zijn via deze weg door de gemeente

worden bereikt. Ouderen maken daarnaast gemiddeld vaker gebruik van medische voorzieningen, dat biedt kansen voor het verbinden van **taal** en **gezondheid**.

Taal en integratie

Laaggeletterden zijn (sterk) oververtegenwoordigd onder eerste generatie niet-westerse groepen. Het percentage westerse migranten is in bijna alle staddelen van Den Haag hoger dan het landelijke percentage. De stadsdelen **Centrum, Laak en Escamp** gaat het om 38-48% van de inwoners. In de aanpak van laaggeletterdheid verdient de groep niet-westerse migranten in deze stadsdelen de meeste aandacht. In de stadsdelen **Loosduinen, Haagse Hout en Leidschenveen-Ypenburg** behoort 13%-20% van de inwoners tot deze groep. Werken aan Nederlandse taalvaardigheid is voor deze groep een belangrijke stap om te kunnen participeren. In de motie Laaggeletterdheid en taalonderwijs (2016) heeft de gemeente Den Haag in dit kader een aantal specifieke doelgroepen geformuleerd in de aanpak van laaggeletterdheid: statushouders en arbeidsmigranten. In het project Taal in de buurt worden sinds 2016 in den Haag laagdrempelige NT-2-cursussen aangeboden aan allochtone laaggeletterden. Deelname is vrijwillig, de cursus duurt een jaar en er wordt een eigen bijdrage gevraagd.

Schuldhulp: Uit onderzoek blijkt dat mensen die moeite hebben met lezen en rekenen oververtegenwoordigd zijn in de schuldhulpverlening. Mensen met schulden komen vaak in de problemen met het beheren van hun administratie vanwege onvoldoende taalbeheersing. Via schulddienstverlening kan doorverwezen worden naar een taaltraject. Het Expertisecentrum ETV.nl ontwikkelt een online cursusprogramma over budgetteren voor laagopgeleide en laaggeletterde volwassenen.

Brede visie

Laaggeletterdheid vergt een brede visie van gemeenten op het belang van taal. Dat vraagt om een aanpak waarbij afstemming is in de keten van organisaties die betrokken zijn bij de laaggeletterdheid voor verschillende doelgroepen. Laaggeletterden weten vaak niet de weg naar een taaltraject te vinden. Meestal is het de omgeving die problemen met taalvaardigheid opmerkt. In de aanpak van laaggeletterdheid is de rol van vindplaatsen dan ook van belang. Het gaat dan om organisaties die een signalerende en doorverwijzende rol hebben: gemeenteloketten, bibliotheken (Taalhuis), UWV, welzijnsorganisaties, JGZ, consultatiebureaus en wijkteams. Het is belangrijk dat organisaties die betrokken zijn bij de aanpak van laaggeletterdheid op de hoogte zijn van elkaars aanbod en dit met elkaar afstemmen. In de regio Haaglanden krijgt dit bijvoorbeeld vorm door de aanpak *Doe Weer Mee!* In 2015 namen ca 5000 laaggeletterden in Den Haag deel aan een taal cursus op het ROC. Driekwart van de cursisten is jonger dan 40 jaar. Voor 95% van de cursisten is Nederlands de tweede taal.